

процесуальною формою, тобто характером процесуальних засобів доказування незалежно від того, яка інформація міститься в них (М.К. Треушніков); 10) наявність певного кола засобів доказування, в яких можуть міститися фактичні дані, з тим, щоб вони могли бути судовими доказами (ця вимога має виключний характер, оскільки встановлений законом перелік засобів доказування не може бути розширений або звужений за розсудом суду) (В.В. Комаров); 11) такий критерій може відноситись не до всього доказу, а тільки до окремої частини (наприклад, належний речовий доказ був неналежним чином залучений до справи) (Д. Філін); 12) складається з трьох елементів: об'єкт-носії, форма закріплення носія інформації та доказова інформація (Ю. Боруленков); 13) наслідками недопустимості доказів є використання неналежних засобів доказування.

Отже, аналізуючи питання допустимості доказів з огляду на елементи їх процесуальної форми, можна сформулювати наступні умови визначення їх такими судом: 1) законність джерела доказової інформації (ч.1 ст. 69 КАСУ); 2) законність способу, за допомогою якого отримана інформація; 3) дотримання встановленого законом процесуального порядку отримання інформації.

З огляду на наведене, пропонуємо конкретизувати положення ст. 70 КАСУ, шляхом виокремлення з неї норм, у статтю 70-1 КАСУ із назвою "Допустимість доказів" наступного змісту: "Доказ визначається допустимим, якщо він отриманий у встановленому законом порядку", а також статтю 70-2 КАСУ із назвою "Недопустимість доказів": "Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення".

**Кобернюк В.М.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
здобувач кафедри кримінального процесу**

СУБ'ЄКТИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ОБВИНУВАЧЕНОГО ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В контексті прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК України) важливе значення мають проблеми взаємодії різних учасників кримінального провадження при прийнятті рішення про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності. У науковій юридичній літературі вони досліджені недостатньо, що вимагає їх окремого самостійного розгляду.

Згідно із визначенням, яке наводиться у п. 1 Постанови

Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 "Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності", звільнення від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (далі по тексту – КК України), у порядку, встановленому КПК України. Наведене визначення пов'язує прийняття рішення про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності лише з одним суб'єктом – судом. Проте таке розуміння, на наш погляд, є спрощеним, оскільки звільнення від кримінальної відповідальності передбачає наявність складного процесуального механізму, участь у якому беруть різні за правовим статусом і кримінально-процесуальними функціями суб'єкти.

Порядок звільнення від кримінальної відповідальності встановлено ст. 286 КПК України. Відповідно до положень цієї статті, звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом. Встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності. Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання.

На підставі аналізу наведених законодавчих положень можна виокремити таких суб'єктів, задіяних у процесі прийняття рішення про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, як: суд; прокурор; потерпілий; підозрюваний, обвинувачений. Місце і роль кожного із виділених нами суб'єктів у процесуальному механізмі звільнення від кримінальної відповідальності є різною і потребує більш детального розгляду.

Головним суб'єктом прийняття рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності є суд. Власне, у формально-юридичному значенні суд є єдиним суб'єктом прийняття відповідного рішення, оскільки інших, альтернативних йому

суб'єктів, законом не передбачено. Та обставина, що звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених здійснюється виключно судом, підкреслюється у ст. 44 КК України, ч. 1 ст. 286 КПК України, а також п. 1 вищезгаданої Постанови Пленуму Верховного Суду України № 12. Подібний підхід у науковій юридичній літературі пояснюється дією принципу презумпції невинуватості, відповідно до якого лише суд повинен мати право встановлювати винуватість особи у вчиненні злочину. Оскільки передбачені законом підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності належать до nereабілітуючих, вирішенню цього питання має передувати повне і точне встановлення фактичних обставин і правильна кваліфікація вчиненого злочину. З огляду на це, суд як орган, покликаний покласти на особу кримінальну відповідальність, логічно наділяється повноваженнями звільнити від неї.

Повноваження суду на прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності у сучасній науковій юридичній літературі фактично не оспорується. Проте варто згадати, що ще до 2001 року право ухвалювати рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених Загальною та Особливою частинами КК України мали також прокурори і слідчі. Наділення цих органів повноваженнями щодо звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності має деякі переваги, серед яких можна назвати спрощення відповідної процедури і більшу оперативність у прийнятті рішення.

Висловлені міркування ставлять питання про роль прокурора у звільненні особи від кримінальної відповідальності. Можна стверджувати, що КПК України найбільш детально регламентує діяльність саме цього суб'єкта щодо прийняття відповідного рішення. Так, на прокурора покладається обов'язок встановити на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, отримати згоду підозрюваного на таке звільнення, скласти клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, форма і зміст якого встановлюються ст. 287 КПК України, перед направленням цього клопотання до суду ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності. Зі змісту ст. 288 КПК України випливає, що рішення про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності приймається судом на підставі розгляду клопотання прокурора. Таким чином, прокурор є важливим суб'єктом у процесі прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності. І хоча він остаточно його не приймає, проте, на наш погляд, складанню клопотання передус

певний висновок прокурора щодо необхідності звільнення особи від кримінальної відповідальності, який в подальшому лягає в основу судового рішення.

Необхідно відмітити, що новий КПК України не передбачає в якості суб'єкта прийняття рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності слідчого. Вважаємо, що це не позбавляє слідчого права ініціювати розгляд відповідного питання, однак лише перед прокурором, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. В будь-якому разі слідчий, який здійснює досудове розслідування, першим і у найбільш повному обсязі здатний виявити підстави і умови звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

До суб'єктів прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності, на наш погляд, доцільно зараховувати також і потерпілого та обвинуваченого. Хоча самі ці учасники кримінального провадження не ініціюють і не приймають рішення про звільнення від кримінальної відповідальності, проте їхня думка підлягає обов'язковому з'ясуванню у кожному випадку розгляду відповідного питання, причому як на досудовому розслідуванні – прокурором, так і в судовому провадженні – судом. Проте правові наслідки волевиявлення потерпілого та обвинуваченого щодо звільнення від кримінальної відповідальності є різними. Так, думка потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності загалом не має юридичного значення, крім випадків звільнення від кримінальної відповідальності на підставі примирення. Натомість позиція підозрюваного, обвинуваченого щодо звільнення від кримінальної відповідальності має силу "вето": у разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку (ч. 3 ст. 285 КПК України).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що питання участі окреслених суб'єктів у прийнятті рішення про звільнення від кримінальної відповідальності та взаємодії між ними передбачають й інші проблемні моменти, які потребують подальшого теоретичного осмислення.